

Hlavní úkoly civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil

Každý politický režim, včetně režimu demokratického, si buduje k prosazování svých zájmů ozbrojené síly, jejichž významnou součástí je armáda. Příklad Islandu jako země bez armády je pouze výjimkou potvrzující pravidlo. Armádní struktury představují v moderních demokraciích jeden z mnoha institucionalizovaných subsystémů výkonné moci, který je v interakcích se subsystémy dalšími. K začlenění specifického, nedemokraticky uspořádaného armádního subsystému do demokratického režimu slouží civilní řízení a demokratická kontrola ozbrojených sil.

* * *

V titulku uvedené termíny civilní řízení a demokratická kontrola ozbrojených sil zahrnují soustavu institucí, mechanismů a procesů, jimiž je zajištěno, že legitimou disponující představitelé společnosti ozbrojené síly řídí, zadávají jim úkoly a následně kontrolují jejich plnění a že armáda není nástrojem konkrétní společenské skupiny. V neposlední řadě jde také o minimalizaci možnosti autonomního stanovování politických cílů společnosti (nejen v oblasti bezpečnosti) ozbrojenými silami a dominantního, v extrémním případě monopolního, prosazování jejich zájmů v politice. V žádném případě se tedy nejedná o pouhou kontrolu v běžném smyslu tohoto slova, při níž politická reprezentace pouze *ex post* dohlíží na aktivity armády.

Jde totiž zejména o stanovení cílů i způsobů jejich dosažení armádě politickou reprezentací země, a teprve potom o následnou kontrolu jejich plnění. Nedílnou součástí je však i respektování určité profesní autonomie ozbrojených sil při naplňování politického rozhodnutí, tedy vyloučení přímého politického vměšování, neboť pouze tehdy lze zajistit optimální (vzhledem k vynaloženým prostředkům) míru vojenské kapacity země.

Proto se jeví jako vhodné užívat český termín civilní řízení a demokratická kontrola, i když je poněkud těžkopádný, jako ekvivalent anglickému „democratic control“. Ostatně již S. Huntington se ve své klasické práci „The Soldier and the State“ snaží řešit terminologické obtíže. Používá termín civilní kontrola, ovšem s výhradou, že dosud nebyl nikdy uspokojivě definován.

V zásadě jde v jeho pojetí o to, jak může být minimalizována moc vojáků ve společnosti. Pro naše potřeby je ovšem jeho přístup přece jen příliš široký, neboť v sobě zahrnuje kontrolu nad armádou jak v nedemokratických, tak i v demokratických režimech.

Poměrně zajímavým problémem, často v „nových demokraciích“ diskutovaným nejen mezi vojenskou veřejností, je účel a smysl civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil a úkoly kladené na systém, v jehož rámci se tyto procesy realizují. To bude také předmětem této statě.

Základní otázky a úkoly související s civilním řízením a demokratickou kontrolou ozbrojených sil nastínil zmiňovaný S. Huntington, neboť patří mezi průkopníky ve výzkumu vojensko-civilních vztahů, následujícím způsobem:

- Zajistit podřízení ozbrojených sil politickým cílům společnosti.
- Podřídit výstavbu, organizaci a výcvik ozbrojených sil národním zájmům země.
- Docílit efektivní a funkční integraci ozbrojených sil a společnosti.
- Zajistit apolitičnost ozbrojených sil, které slouží každé legitimní státní moci a nemají rozhodovací kompetence při tvorbě politických rozhodnutí.

Z jeho myšlenkového dědictví vychází i mnoho dalších autorů. Například L. F. Carrel vypracoval následující schéma hlavních úkolů a vůbec smyslu civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil:

1. Zmenšení rizika narušování primátu politiky.
2. Zajištění státního monopolu na ozbrojené násilí.
3. Ochrana před zneužitím ozbrojených sil.
4. Zajištění obranných schopností při minimálních výdajích.
5. Řízení ozbrojených sil prostřednictvím primátu politiky.
6. Stabilizaci vojensko-civilních vztahů.

Srovnání výše uvedených schémat naznačuje zcela zřetelně, že při analýze úkolů civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil v demokratických státech se výsledky výzkumů obou autorů velice přibližují.

Problémem je ale skutečnost, že jejich schémata úkolů civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil byla vytvořena na základě pozorování dlouhodobě fungujících demokracií a mají proto výpovědní hodnotu právě jen pro státy s tímto stabilizovaným režimem.

Samozřejmě platí, že jestliže se chtějí transformující se země – a mezi nimi samozřejmě i Česká republika – zařadit mezi stabilní demokracie (k čemuž deset let demokratického vývoje pravděpodobně nepostačuje), musí i ony tyto úkoly v procesu civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil naplňovat. Přesto však nebylo možno v 90. letech uvedené úkoly převzít zcela nekriticky a mechanicky a byla nutná korekce zohledňující zvláštní podmínky těchto zemí pramenící – z úhlu pohledu západních zemí – z odlišného a specifického historického vývoje posledních desetiletí, pro který bylo charakteristické „budování rozvinuté socialistické“ společnosti a absolutní podřízení armády vládnoucím komunistickým elitám.

Za primární úkoly stanovené v procesu civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil v transformujících se státech a nových demokraciích v období 90. let lze proto při zohlednění jejich specifických historických zkušeností především považovat:

- ① *Zajištění primátu legitimní politické moci při tvorbě politiky země a zároveň profesní autonomie pro ozbrojené síly*

Podřídit ozbrojené síly a v jejich rámci armádu plně vůli legitimitou disponujících politiků představovalo a představuje i v současnosti první a klíčový úkol civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil, bez ohledu na skutečnost zda se jedná o tradiční demokratický režim a nebo o novou demokracii.

Bez přiblížení se tomuto stavu totiž není možné uvažovat o zplnění dále uvedených úkolů. Z hlediska teorie demokracie je v tomto případě nesmírně důležitý zejména faktor legitimacy moci. Pokud budeme v našich úvahách vycházet ze smluvní teorie, tak je nepřijatelné, aby ozbrojené síly jako nástroj státní moci přímo tvořily a přímo rozhodovaly o politické linii země (ani v oblasti bezpečnostní politiky), ať již vnější a nebo vnitřní. Ozbrojené síly jako nástroj státní moci totiž nedisponují žádnou legitimitou získanou ve volbách, která je v demokratické společnosti nezbytná pro rozhodování v oblasti politiky.

V této souvislosti je třeba konstatovat, že armáda se v každém státě (a tedy i státě demokratickém) snaží rozhodnutí politiků různými metodami ovlivňovat a prosazovat svoje zájmy. Narušování primátu politiky se může odehrávat mnoha formami, ať již skrytými či otevřenými.

V demokracii jde však o to, aby toto ovlivňování nedosáhlo mez přímého a násilného vnučování názorů armády legitimní politické reprezentaci. K těm otevřeným formám ovlivňování politiky patří zejména přímé zasahování armády do politických záležitostí státu prostřednictvím uzurpace politické moci, případně demonstrativní podporou konkrétních politických sil. V demokracii se však tato forma vyskytuje jen výjimečně a je v tomto případě symptomem celkové a hluboké krize režimu.

Mezi méně transparentní formy, avšak dlouhodobé a poměrně účinné, patří ovlivňování politických institucí státu prostřednictvím zájmových skupin více či méně spojených s armádními strukturami, případně armádou samotnou, která se velmi často chová jako specifická zájmová skupina.

Tyto procesy, které se vyskytují v různé intenzitě ve většině demokratických států (s výjimkou Islandu), nelze chápat a priori jako zavrženímhodné a neslučitelné s demokracií. Jako problematické se ovšem začínají tyto procesy jevit v případě silně neokorporativistického prostředí v politickém systému, v kterém dochází k předávání části státních pravomocí zájmovým skupinám a k narůstání vlivu byrokratických organizací státního aparátu, jejichž úkolem by mělo být neutrálně realizovat politická rozhodnutí legitimních reprezentantů lidu, případně lidu samotného.

V takové struktuře politického systému může velmi snadno dojít k narušení primátu legitimitou disponující politické moci při rozhodování o vojenských záležitostech, zejména v případě, že jsou reálné rozhodovací kompetence, případně faktická tvorba koncepcí, v oblasti bezpečnostní politiky přenechány zájmovým skupinám spojenými s ozbrojenými silami, především takzvanému vojensko-průmyslovému komplexu, jehož nedílnou součástí je i armáda, což jim umožňuje dominantním způsobem prosazovat vlastní zájmy.

Ovšem ani v případě pluralistického uspořádání politického systému bez této delegace speciálních pravomocí na instituce stojící mimo stát (různé svazy vojáků, veteránů, zástupců zbrojního průmyslu atp.) není ještě nebezpečí narušování primátu legitimní politické moci při tvorbě politických rozhodnutí zcela zažehnáno.

Zůstává zde totiž prvek vyskytující se ve všech společnostech, totiž monopol armádních struktur na expertní znalosti v oblasti vojenství a závislost politicko-rozhodovacího systému na něm. Právě monopol expertních znalostí latentně narušuje primát legitimní politické moci při tvorbě bezpečnostní politiky státu a stanovování politických úkolů ozbrojeným silám v procesech civilního řízení

a demokratické kontroly ozbrojených sil tím, že dostává politickou reprezentaci do závislosti na profesní autonomii vojáků, jejíž udržení je ale zároveň nezbytným předpokladem účinnosti a bojové efektivity armády.

Společnost se tím dostává do paradoxní situace. Na straně jedné reálně existující monopol expertních znalostí vyplývající z charakteru soudobého vojenství generuje profesní autonomii vojáků a dostává politiky do závislosti na ní, čímž reálně omezuje jejich možnosti na základě vlastní vůle tvořit bezpečnostní politiku země v oblastech dotýkajících se armády a rozhodovat o ní. Na straně druhé je respektování profesní autonomie celospolečensky žádoucí, neboť umožňuje efektivní fungování ozbrojených sil.

Za hlavní příčinu tohoto jevu lze považovat skutečnost, že v demokracii nemusí být a není vždy identický nositel legitimacy k vykonání konkrétního rozhodnutí a vlastník expertních znalostí, bez nichž nelze toto rozhodnutí realizovat. **Přílišné narušování primátu politiky ve vztahu k ozbrojeným silám lze sice považovat za jeden ze symptomů krize, případně nevyzrálosti demokratického systému (například Rusko současnosti), avšak ani státy s dlouhodobou demokratickou tradicí, jak ukazují příklady USA a Francie 50. a 60. let, nejsou před tímto nebezpečím zcela imunní.**

② Dosažení a udržování politické neutrality ozbrojených sil

Problém politické neutrality ozbrojených sil je v našich podmínkách poněkud zamlžen a je často rozdílně *ad hoc* definován (a zneužíván) na základě právě aktuální potřeby. Velmi často se setkáme s tezí, že jedním z úkolů demokratické společnosti je dosažení apolitičnosti ozbrojených sil.

Otázka apolitičnosti armády byla a je v České republice a v ostatních transformujících se státech střední a východní Evropy jak v odborných kruzích, tak i u politické reprezentace velmi často a z rozdílných pozic diskutována. Průběh této diskuse však naznačuje, že některé aspekty problému co je a co není politické jsou nesprávně chápány. Je proto nejprve nutné vysvětlit si obsah termínu apolitický. Ten je v obecné rovině chápán tak, že se vylučuje souvislost mezi jevem, jemuž je vlastnost apolitičnosti připisována, a některou z dimenzí politiky.

Proto by v případě apolitické armády musela nastat situace, v níž by se její struktury žádným způsobem nedotýkaly některé z dimenzí politiky (dle trojdimenzionálního modelu politiky rozlišujeme dimenzi *polity*, čímž míníme formy, ve kterých politika probíhá, dále dimenzi *policy*, tedy reálný obsah politiky, a konečně dimenzi *politics*, čímž máme na mysli procesy probíhající v politice).

Pouze tehdy by bylo možno ji považovat za apolitickou, tedy stojící mimo politiku. Tento stav však je v praxi nerealizovatelný, již ze samé podstaty a definice armády a z historického hlediska také nikdy nebyl naplněn, **neboť každá armáda je ze své podstaty nástrojem určeným pro uplatňování státní moci a je proto permanentně spojena s politikou.** Nemůžeme též přehlížet, že výše popsany stav by byl pro demokratický režim i značně nebezpečný, protože by vylučoval kontrolu armády politickými institucemi, jež v demokracii čerpají svou legitimitu ze svobodných voleb.

Z těchto důvodů je užívání termínu apolitický v souvislosti s armádou nevhodné a krajně zavádějící. Z hlediska pochopení vztahů mezi společností a armádou je proto

žádoucí snažit se jej z našeho slovníku v souvislosti s armádou co možná nejrychleji vytěsnit. Stojí ale za úvahu, čím by bylo možné jej nahradit.

Z teoretického hlediska se přijatelným jeví termín politicky neutrální, který má vyjádřit, že v demokratické společnosti by armáda neměla být zatahována do půtek politických stran a že by měla sloužit státu jako celku bez ohledu na skutečnost, jaká demokraticky zvolená vláda je právě u moci.

Armáda je tedy v ideálně typické demokracii politicky neutrální, protože není spojena s jednou určitou politickou stranou, nýbrž se státem jako jeho nástroj, jímž v mezích daných ústavou a zákony disponují ty politické síly, jež získají legitimitu a politickou moc obecně uznávanými demokratickými prostředky, neboť i armády demokratických států jsou institucí sekundárně zaměřenou také na obranu politického režimu.

Tato politická neutralita je však současně v každé známé demokracii narušována tím, že se armáda chová jako specifická a do jisté míry autonomní zájmová skupina, nehledě na skutečnost, že ve všech demokraciích obvykle existují profesní svazy vojáků z povolání prosazující zájmy svých členů.

Skutečnost, že jim je obvykle právní normou nebo stautem zapovězena takzvaná „politická činnost“, ještě neznamená, že nejsou aktivní při ovlivňování politické sféry. V tom případě by totiž musely rezignovat na realizaci svého programu, neboť k jeho prosazení je obvykle vzhledem k charakteru armády a jejímu řízení ovlivnění politické sféry nezbytné.

Závažným problémem všech demokracií je účast vojáků na politickém životě ve společnosti. S. Huntington v této souvislosti vyslovuje tezi o neslučitelnosti étosu vojenského profesionála s veřejnou účastí v politice. Avšak v některých demokraciích, například ve SRN, není na rozdíl od USA účast profesionálních vojáků v politice omezena, neboť na vojáka se společnost dívá v prvé řadě jako na rovnoprávného a plnoprávného občana. K narušení politické neutrality armády však v takovém případě nemusí docházet, pokud je zajištěno důsledné oddělení politické orientace profesionálních vojáků od služebních záležitostí.

Politická neutralita ozbrojených sil je ale v demokracii narušována i z jiných zdrojů. Tím zdrojem je politika jako taková. Politici se někdy snaží zasahovat do armády způsobem, jenž jde za hranice stanovení politických úkolů, jinými slovy řečeno, narušují z logiky soudobého vojenství existující profesní autonomii ozbrojených sil.

Mezi politiky a vojáky existuje permanentní svár o hranice a meze této autonomie, zvláště v dnešní rychle se měnící mezinárodní situaci, jež vyžaduje neustálé redefinování hranic mezi civilní a vojenskou svrchovaností. Obecně se považuje za nepřijatelné vměšování politických stran do procesu obsazování vyšších velitelských funkcí, k čemuž v některých demokraciích politické strany v minulosti tendovaly.

Charakteristickým příkladem tohoto jevu byly Spojené státy. M. Janowitz k tomuto uvádí, že vojáci „vždy bojovali proti politickému jmenování důstojníků Národní gardy a stejně tak proti používání profesionálních politiků pro vrcholné politicko-vojenské funkce. Patrick Hurley, organizovaný republikán, jehož jmenování generálmajorem bylo podporováno prezidentem F. D. Rooseveltem, byl posledním z politických generálů“.

Zajištění politické neutrality, jako jednoho z úkolů civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil, proto v sobě obsahuje i vytvoření formálních a neformálních

mechanismů mezi civilními a vojenskými skupinami pro vyrovnávání jejich zájmů v rámci demokratického režimu.

③ *Budování ozbrojených sil v souladu se zájmy státu*

Budování ozbrojených sil – a v jejich rámci i armád – v souladu s národními (státními) zájmy země nemusí být ještě automaticky dosaženo ani při maximálním možném splnění dvou výše uvedených úkolů.

Základním předpokladem se totiž jeví stanovení zájmů státu, z hlediska našeho tématu zejména v oblasti bezpečnostní politiky, což se v případě transformujících se zemí (a zejména České republiky) stalo teprve poměrně nedávno.

Ale i v případě jasně stanovených státních zájmů se může jevit budování ozbrojených sil jako problém, protože se zde střetávají zájmy státu, lépe řečeno zájmy agregované politicko-rozhodovacím systémem a zájmy ozbrojených sil jako byrokratické instituce chovající se často jako specifická zájmová skupina disponující zároveň poměrně účinnými sebeobranými mechanismy k odmítnutí a sabotáži úkolů, jejichž naplnění by mohlo ohrozit zájmy alespoň části jejich vlivných členů.

Signifikantní je například způsob jakým vojenské elity v Československu před rokem 1938 sabotovaly politické zadání na vytvoření miliční armády, až do doby, kdy již tento úkol nebyl z hlediska mezinárodní situace aktuální. Ozbrojené síly tím spolupřispěly k nevytvoření miliční armády, což bylo v souladu se zájmy velké části tehdejších vojenských elit.

④ *Docílení maximálně možné obranné schopnosti při minimálních výdajích*

Ozbrojené síly každého státu, bez ohledu na politický režim, který v něm vládne, jsou budovány za účelem dosažení obranné kapacity (vnější a vnitřní) zohledňující charakter a strukturu bezpečnostních rizik v návaznosti na národní zájmy a politické cíle země. **Je proto logické, že se všechny státy snaží docílit maximálního zisku za minimální náklady.**

Pro demokratický režim ovšem z toho vyplývá úkol, jak na straně jedné neutralizovat působení armády ve společnosti a na straně druhé nepřijít o její účinnost. V demokracii, v níž je uplatňován princip publicity státního rozpočtu – v jeho rámci i vojenských výdajů – a samozřejmě také ostatních veřejných rozpočtů, se jeví tento úkol poněkud jednodušším, než ve státech autoritativní povahy, u kterých můžeme pozorovat tendence k potlačování tohoto principu.

Uzavřené prostředí totiž vytváří výhodné podmínky pro neprůhledné hospodaření se státními penězi, ve kterém mohou různé mocenské skupiny vládnoucí elity lépe sledovat své partikulární zájmy. V případě Sovětského svazu se tento jev projevil v souběhu několika zbrojních programů podobného určení a podobných technicko-taktických parametrů, například v kategorii útočných ponorek nebo protiraketových systémů, jejichž finální a souběžné zavedení do ozbrojených sil lze vysvětlit právě snahou vyhovět v netransparentním prostředí vlivným mocenským skupinám vojensko-průmyslového komplexu. V tomto typu společnosti přirozeně nelze z hlediska teorie politiky hovořit o zájmových skupinách v tom smyslu, jak jsou chápány v případě zájmových skupin vyskytujících se v demokracii.

Ani v demokratických státech při uplatnění principu publicity státního rozpočtu není toto nebezpečí zcela zažehnáno, protože aktivity řady zájmových skupin pohybujících se v oblasti bezpečnostní politiky, které prosazují své (často partikulární) zájmy vůči legitimním představitelům politické moci, mohou dosažení maximálně možného obranného efektu při minimálních výdajích narušovat.

Další problém spočívá i ve způsobu fungování byrokratických institucí obecně a tedy i armády, které pouze velmi nerady trpí zasahování okolního prostředí do vlastních řad. V případě otázek bezpečnostní politiky mají tyto struktury mocného spojení, neboť se mohou vždy odvolat na nutnost utajení toho či onoho konkrétního údaje z důvodů bezpečnosti státu.

Obecně sice platí, že čím více je konkrétní režim autoritativní povahy, tím více generuje „státní tajemství“, avšak ani v demokratických státech není tato možnost zcela vyloučena.

Ve většině demokratických států se proto snaží nebezpečí netransparentních vojenských výdajů čelit zaváděním systémů plánování, programování rozpočtování, jejichž princip spočívá v alokaci prostředků na konkrétní projekty. Parlament potom v případě schvalování vojenského rozpočtu neschvaluje celý balík peněz *en bloc* (v celku, najednou). Požadované peníze jsou rozepsány na jednotlivé projekty a parlament rozhoduje, které podpoří a které ne. Přibližně třicetileté zkušenosti, například z USA, Velké Británie (ale modifikované i Německa) naznačují, že **lze výše uvedenými mechanismy nebezpečí neefektivních výdajů podstatně snížit, avšak nikoli zamezit.**

V této souvislosti narážíme i na problém, jak ověřit zda obranné schopnosti jsou odpovídající vynaloženým prostředkům či nikoli. Politické reprezentaci řady států, zejména však u regionálních velmocí a běžně vlivných států, které armádu jako součást ozbrojených sil budují, zde totiž chybí nezbytně nutná zpětná vazba, protože politici vlastní armádu řadu desetiletí k hlavnímu účelu (nasazení navenek) nepoužili, případně ji použili za podmínek neumožňujících objektivní zhodnocení.

Odlíšná je v této souvislosti situace velmocí, které se účastní řady různě intenzivních konfliktů. Zejména Spojené státy americké si mohly v uplynulých desetiletích plně ověřit účinnost svého modelu civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil z hlediska dosahování optimálního poměru obranná kapacita-vložené náklady, neboť se po druhé světové zúčastnily přímo, úspěšně či neúspěšně, několika desítek konfliktů různé intenzity.

Dosažení optimální obranné kapacity vzhledem k vynaloženým prostředkům je však nemožné bez uznání a zajištění profesní autonomie vojáků z povolání a bez jejich konzultací při tvorbě části rozhodnutí v oblasti bezpečnostní politiky země dotýkajících se vojenství.

Přestože je monopol na specifické odborné znalosti (spjatý s vojenskou profesí) touto sociální skupinou využíván k prosazování vlastních zájmů, je paradoxně v zájmu celé společnosti, aby v neustálém vyvažování mezi snahou politiků zasahovat do sféry profesní autonomie vojáků a snahou vojáků si ji chránit nedošlo k převážením misky vah

ani na jednu stranu, čím je možné zajistit jak primát politiků při tvorbě politického rozhodnutí v oblasti bezpečnostní politiky, tak i optimální kvalitu rozhodnutí ve vojenské sféře.

⑤ *Změnu vojensko-civilních vztahů a jejich následnou stabilizaci*

V tradičních demokraciích je zajištění stability vojensko-civilních vztahů důležitým cílem civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil. Poněkud odlišná byla a je ale situace v případě zemí na přechodu k demokracii. Úkolem civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil v transformujících se státech (a mezi nimi i v České republice) nemohlo a nemůže být v oblasti vojensko-civilních vztahů jejich konzervace.

Budování mechanismů civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil po roce 1989 bylo spojeno s úsilím celkově transformovat vojensko-civilní vztahy zděděné z období socialismu a dosahovat postupně jejich přibližování takzvanému západnímu modelu civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil, charakteristickému následujícími obecnými principy:

- a) Jasným vymezením vztahů mezi ozbrojenými silami, společností a jejími nejvyššími orgány v právním systému země.
- b) Podřízením ozbrojených sil vládě práva.
- c) Primátem společnosti při tvorbě politických rozhodnutí týkajících se ozbrojených sil uplatňovaný prostřednictvím nositelů suverenity lidu (parlament, lidem volený prezident).
- d) Primátem civilních osob při realizaci politických rozhodnutí vyjádřeným obvykle civilním ministrem obrany.
- e) Existencí formálních a neformálních kanálů pro vyvažování zájmů spojených s armádou a ostatními zájmy společnosti.
- f) Kontrolou ozbrojených sil prostřednictvím svobodného působení hromadných sdělovacích prostředků, případně veřejností díky všeobecné branné povinnosti.

Cílem tedy nebylo a – vzhledem k budování demokratického politického systému ani nemohlo být – konzervovat stav z období budování rozvinuté socialistické společnosti, případně jej stabilizovat, nýbrž dosáhnout zásadní a radikální proměny k dosažení obvyklé úrovně v tradičních demokraciích a teprve po této proměně systém vojensko-civilních vztahů stabilizovat.

Tato změna vojensko-civilních vztahů v nových demokraciích, jak ukazují zkušenosti 90. let., není možná bez vybudování důvěry a porozumění mezi politickou reprezentací a představiteli armádních struktur, neboť civilní řízení a demokratická kontrola ozbrojených sil chápáné jako permanentní výraz nedůvěry destabilizuje vojensko-civilní vztahy jako takové.

Vstup tří zemí střední Evropy do Severoatlantické aliance je kromě jiného i důkazem, že úkoly civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil jsou v nich do jisté míry naplňovány. To však nic nemění na skutečnosti, že k dosažení optimální situace v oblasti plnění úkolů civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil je stále ještě třeba jistý čas.

Zkušenosti SRN s poválečnou výstavbou Bundeswehru a jeho začleňováním do struktur demokratické společnosti naznačují, že takto složitý úkol nelze zvládnout

během jednoho desetiletí. Stále ještě je třeba mnohé učinit v oblasti nastavení mechanismů plánování obranných výdajů, což by mělo umožnit efektivnější využívání omezených zdrojů.

I v současnosti se jeví být problematická kvalita formálních a neformálních komunikačních kanálů mezi politickými a vojenskými elitami pro debaty o optimální bezpečnostní strategii země a o vojenských záležitostech. Také dnes můžeme najít případy nemístného vměšování politické reprezentace do odborných vojenských problémů, jejichž řešení přísluší vojákům, a naopak, zasahování vojáků do ryze politických záležitostí.

Proto lze v budoucnosti předpokládat další rozvíjení a prohlubování civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil u „nových“ členských států Severoatlantické aliance, stejně jako i modifikaci úkolů civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil u „starých“ členů zapříčiněnou nutností reagovat na nové strategické prostředky a na nové úkoly ozbrojených sil současnosti.

Hlavní použitá literatura:

- Carrel, L. F.: Demokratische und zivile Kontrolle von Sicherheitspolitik und Streitkräften, IN: Demokratische und zivile Kontrolle von Sicherheitspolitik und Streitkräften. Bern 1996. Rukopis zpracovaný v rámci fóra Ost-West.
- Dandeker, Ch.: Moderní vojenské povolání. Profesionalismus, byrokratická organizace a moderní národní státy. IN: Sborník Vojenský profesionál a problémy profesionalizace armád. Praha 1991. Blíže kapitola 4. této práce.
- Huntington, S.: The Soldier and the State. Cambridge, Massachusetts 1957.
- Janowitz, M.: Voják z povolání, sociální a politický portrét. Studijní materiál pro vojenské akademie v Praze a Brně II. Praha 1963.
- Kříž, Z. (ed.): Sborník Civilní řízení a demokratická kontrola ozbrojených sil. Brno 1997.
- Radvan, E.: Armáda a společnost. Brno 1996.
- Rašek, A. – Krátký, I.: Civilní řízení a kontrola armády. Mezinárodní politika 11/1996.
- Sarvaš, Š. – Stach, S.: Demokratická kontrola bezpečnostní politiky a ozbrojených sil. IN: Sarvaš, Š. (ed.): Bezpečnost a armáda v moderní společnosti. Praha 1997.
- Stach, S.: Geneze modelu civilního řízení a demokratické kontroly v ČR. IN: Kříž, Z. (ed.): Sborník z konference Civilní řízení a demokratická kontrola ozbrojených sil. Brno 1997.